

da se prav poredkoma kmetovavci dobé, da bi od njih kaj povedati vedili, tem manj pa, da bi jih bili brali. Da bi pa bolj omikani kmetovavec zvedil, kaj je v kmetijstvu za-nj koristnega in branja vrednega na svitlo prišlo, bi bilo prav, da bi kmetijski časniki vsako leto dobre bukve kmetijskega zapopadka naznanjali, ktere bi znali kmetovavci s pridom prebirati. Z enakim kazalom bi bilo gotovo tudi marsikteremu predstojniku kmetijske bravnice močno vstreženo. —

Tako beremo v kmetijskem časniku za deželo hanoveransko.

Kar je tu rečeno, pa je kakor nalaš pisano tudi za nas; tudi pri nas nahajamo te napake, ki jih „L. Z. für Hanover“ resnično pretresa. V naših ljudskih šolah po kmetih je pa še napák več. Razun keršanskega nauka je cilj in konec naših ljudskih šol, da se šolska mladost brati, pisati in enmalo rajtati naučí. Višjega namena za potrebe življenja nimajo. Namesto da bi se potem, fantje ko so se naučili v domačem jeziku brati in pisati, malo po malo začeli taki nauki, ki jih pripravljajo za zapopadek tistih za življenje potrebnih vednost, ki so v tem sestavku gori omenjeni, se pa začnejo obdelovati z nemškim jezikoslovjem, kterege se v teh šolah nikoli ne naučijo in zavoljo kterege se zanemarja to, kar je kmetu in rokodelcu za njegovo življenje najbolj potreba in kar iz sirovega divjaka naredí umnega in za njegov stan dosti omikanege človeka. Vsaka reč je dobra le na pravem mestu; učenje drugih jezikov ne gré v ljudske in nedeljske šole pokmetih. To nam je tudi „L. Z. f. Hanover“ jasno dokazal.

Gospodarske skušnje.

(Plitve latvice za mleko so veliko bolje kakor globoke). Kako velik razloček je med navadnimi visokimi latvicami in pa med prav plitvimi, dobro pocinjnimi železnimi (plehastimi), so po natančnih skušnjah zvedili na Nasavskem. Pri eni skušnji so djali 6 bokalov (pintov ali firkeljnov) mleka v plitve in široke latvice, 6 bokalov ravno tistega mleka pa v navadne globoke, in dobili so iz unih 29 lotov in pol sirovega masla (putra), iz teh pa le 24 lotov in 3 četertinke. Drugikrat so iz 8 bokalov mleka v širokih in plitvih latvicah dobili 39 lotov sirovega masla, iz 8 navadnih latvic pa 33 lotov. Iz teh skušinj se kaže, da se v plitvih latvicah iz enega bokala tričetertine lota, tedaj skor 1 lot več sirovega masla dobí kakor v globokih. Zakaj to? ni težko uganiti. V plitvih in tedaj širokih latvicah se lahko več smetane na verh mleka vzdigne kakor v globokih, tedaj se tudi več sirovega masla napravi.

Obertnijska skušnja.

(Kako žganje hitro staro narediti). Na bokal novega žganja prilij 8 do 9 kapljíc salmjakovca (Salmiakgeist) in potem oboje skupaj dobro pretresi. Čez malo dni ni žganje več tako terdo, ampak je tako okusno kakor da bi bilo že veliko let ležalo. Salmjakovec se sprime z žganjem tako, da je potem še bolj zdravo.

Gospodarske drobtinice.

* Ko so prašali nekega slavnega vojvoda, kaj mu je treba za vojskovanje, je odgovoril, da tri stvari: prvo je dnar, drugo je dnar in tretje je dnar. Ravno tako pravi neki slavni gospodar, da tri stvari so kmetijstvu najbolj potrebne: prvič gnoj, drugič gnoj in tretjič spet gnoj. — Škoda, da večina naših kmetovavcov tega ne vé, sicer bi vse drugač skerbili za gnoj in vse drugač ravnali z gnojem in gnojnico.

* Drevo, na katerem je bilo 329 različnih sort cepljenih, je imel fajmošter Agrikola v Gelnicah v Altenburškem. Nikjer na svetu ni temu drevesu para.

* Na Parskem je živinska sol veliko cenejša kakor v našem cesarstvu. Na Parskem veljá colni cent 1 gold. 97 kr. našega novega dnarja; v gornji Avstriji pa veljá avstrijski cent v Gmunden-u 2 gold. in 75 kr. nov. dn., v Lincu pa 3 gold. 40 kr.

* Goveje živine je na Angležkem 15 milijonov, v Belgii 1 milijon 115.879, na Francozkem 10 milijonov, v Švajci 875.000, na Parskem 2 milijona in 635.568, na Virtemberškem 811.159, na Saksonskem 610.836, na Pruskem 5 milijonov in 505.285, v Rusii 19 milijonov in 925.926, v Moldavi 454.177, v našem cesarstvu (po številu leta 1857) 14 milijonov in 727.617 glav. — Na enega bika pride krav na Francozkem 14, na Pruskem 21, na Parskem 31, na Virtemberškem 49, v Saksonii 56, v Švajci 58, v Belgii 98; v našem cesarstvu pa še več.

Več vraž je silno starih.

Da so nektere vraže silno stare, je sploh znano.

Tu za razgled od ene govorim.

Večkrat sem naletel na vražo, da so koga, ki po ženitvi h kaki hiši pride (ženina ali nevesto), skoz vrata notri nesli, ali pa da je skoz okno v svoje novo stanovanje šel. Tako je bil nekdo vzel mlado vdovo, kateri sta bila že dva moža umerla. Da bi toraj tudi on kmalo ne umerl, so ga v hišo, kamor se je bil priženil, skoz okno vpeljali, češ, da kaka nevidna hudobna moč ali copernija tudi njemu ne bo škodovala in ga tako naglo v kertovo deželo ne spravila kakor prejšna dva gospodarja.

Ta silno stara vraža je bila že pri nekdanjih Polabcih, kar se vidi iz nekega napisa, kateri je na nekem žlahnem kamencu. Ta kamenc je magnet, ki ga shranuje berolinski kraljev muzej. Wolanski je njegovo podobo posnel iz „historisch-philosophische Abhandlungen“ kraljeve akademije v Berolinu za leto 1830. Tab. 5. Obraz 6.

Ta napis je bil, če ne pred Kristusom, saj ob Kristusovih časih napravljen. Stara podoba pismenk A, O in G dá po pravici to misliti. Zavoljo imen božanstev Hela in Ithunna je pa severnim Slavenom pripisovati. V skok gredoči rajdi kužniške device ustavljavši se protuje severna boginja življenja in varuška jabelk pomlajenja Ithunna, tudi Iduna imenovana. Na tem kamencu na pomoč klicana severno-slovenska Hela Vendov in Sorbov je resnobna dostojna boginja smerti, katero so kot jadsko oblastnico (Gebieterin der Unterwelt) srečne smerti prosili, in ktera je, Nemezi in poljskemu Nja-tu enako, umerlim pravico in spravo dodelila. Toraj je ni z grozovitim škandinavskim peklenkim bitjem Hel-om zmeniti.

Napis prvotni:

Ani dvèrri otvèrri

Ei tène échan nebi

Nechaj! me Hela mti.

Po ruski:

Ani dvèri ne otvori

Jeja tjen sjehal z nebi

Njeh! menia Hela mstit.

Po slovenski:

Tudi duri ne odpri,

Nje senca je peljala se 'z neba.

Naj bo! nad manoj se Hela mašuje.

Odvzamemo klicaj, ki ga je Wolanski za prvo besedo tretje stroke nasvetoval, tako se po besedah samega Wolanskega premeni pomen te stroke, ter se potlej reče:

Naj se Hela nad mano mašuje.

Dalje sledi na herbtu kužniške device navpik pisano:

Prvotno:

Bedami ovodejen.

Zdaj sledi napis na vozi lece in na kolesih:

Prvotni:

Amfony teme vajavia.

Napis nad merličem, ki je po tleh stegnjen, kaže na tega merliča in je daljno nasledovanje prejšnega stavka:

Prvotni:

— égo mienê inome
i fse inne miloj égo.

Po slovenski:

njega imenje družemu,
in vse druge veselja njegove.

Za tem pride na robu kamenca ime že pred omenjene boginje življenja, na nje levi strani:

Pervotno: Po slovenski:
Eto Ithunna. To je Ituna.

Kar je dalje na drugi strani boginje na nje persih in stegnih, govori oziroma na tiste, ki že v pesku počivajo od kuge pomorjeni; umetno je izmišljeno in polno občutenja.

Pervotno: Po slovenski:
Uni uraen peseh nemne tiho. Oni orjejo pesek nemo tiho.

O rabljenji greške *abcde* pri teh napisih je malo reči, ker Slovenci, zlasti ruski, serbski in moldavski do današnjega dne ravno tiste pismenke imajo, in po pravici bi se lahko vprašalo: ali so jih Slovenci od Gerkov, ali Gerki od Slovincov prejeli? Poženčan.

Drobtinica za poduk.

Trije prijatli.

Tri prijatle ima človek na tem svetu. Kako se pa ti prijatli obnašajo ob času smerti, kadar ga Bog pokliče na sodbo? — Zlato, njegov najbolj cenjeni prijatelj, prvo je, ki ga zapusti in z njim ne gré. — Rodbina njegova in prijatli ga spremijo do njegovega groba; potem pa se vernejo domú. Tretji prijatelj, za ktereга nam je pa v življenji najmanj mar bilo, so dobre dela. One same ga spremljajo pred prestol sodbe, molijo za-nj in prosijo milosti in odpuščenja. Herder.

Jezikoslovne reči.

Nektere posebnosti v isterski čakavščini.

II.

Praznikom se napravljajo imena pridavaje imenu svetnikovemu ja, ova ali eva; imenu svetnice in svetnika na *a* pa ina, na pr. Stipanja, Jakovlja, Petrova, Telova (Corpus Domini), Duhova, ali v množini Duhove (binkošti), Jurjeva; Lucijna, Andrijna, sveta Marijna. Ker pa v nekterih krajih *a* v sredi besede izgovarjajo kakor *ó*, pa pride skrajšano Stomorina vela in mala. Čudno je, da imajo Serblji vse te imena na *o*. In to so pravi samostavniki ženski.

Svojivno zaimse se rabi večidel samo pri naglasku in protustavku; drugje se jemlje osebno zaimse v dajavniku, ime posvojene reči pa v prvem padu, na pr. „ono mi je pozemuljka“ (pritlehna hiša), „kade ti je lona“ (pokrit kotal — odtod lonac); „to je moja potroš (strošek) a ne tvoja“; „oni biju (večkrat namesto bi) hoteli uprav tvoju koloturu“ (ein grosser Ring).

Glagoli na *iti* se rabijo v opetovavni obliki posebno v narodnih pesmih mnogokrat na *ikati*, *ičati*, *ečati*; na priliko: *mervikati* (kruh po mervicah jésti), *gustičati* (gosto delati), *hvalečati* (hvaliti), *pravečati* (praviti).

V nedoločniku se pri govorjenji zadnji *i* nikdar ne sliši, na pr. „bolje je razmislit, nego namislit“ (prislovica).

Namesto velik-*a-o*, se rado rabi samo veli-*a-o* na priliko „veli dobitak mošnju dere, a mali ju napuni“ (prislovica).

Predlog *v* (in) se sliši na tri načine: *v*, *u* in *va*; ktero se ima rabiti, določi blagoglasje. Tudi *k* (ad) se premenja posebno pred *k* v *h*, na priliko „h kolejanom“ (kolednikom).

Namesto pismenega saksebi se tukaj rabi vsaksebi, pa samo govoreč od ljudi, na priliko: „šljute i ničari (Schwächlinge) gredu valje vsaksebi“; od živine se pa reče: „se je razpasla, razbegla, razšterkala“ itd.

Vsako *m* na koncu besede se izgovarja kakor *n*, na pr.: Otroci igrajoč skrivši pod perst v stisnjeno pest lešnjak itd. prašajo: „pod kin, kin?“ odgovor: pod tin tin, namesto kim, tim.

Gospodarskim „Novicam“ bi se morda smelo povedati, kako Istrani imenujejo

vole in krave:

Savin, siv vol; kaparin, rumenosiv; sern, črnkast; čade, čern; odtode imajo neko čudno prislovico: „još ti ni čern čade na nogu stal“ (še nisi pravega glada poskusil); ta krava je čadolina ali čadava; merkonj, černorumen; prutež, ki ima kakor jermene po sebi; rusin, rudečkast; bakin, bakove podobe; plavuša, krava belkasta; sernava, črnkasta; kitica, krava z velim repom; boškarina, z nerednimi rogovi za pobosti, koša (košuta); viola, z zavitimimi rogovi. Druge imena so kakor drugode. Dalje imenujejo

škopce in ovce:

Škabić malorogat; škaba, taka ovca; kolešić, z velimi rogovi na kolo; špiklić, z ravnimi rogovi; merkežić, marogast po glavi; pikežić, pikast; kukež, s klukastimi rogovi; muležić, brez rogov; grivež, z ostro volno. Čulina, ovca černa; take so tudi čukica in ugljica; šarka je mešane volne; čuba brez rogov. Vse je čubo, kar je brez naravskih izraskov, tako čuba pšenica (Kolbenweizen). Surka, s sivo volno; berka, s kodrasto volno; pega, pegasta po životu; rožka, rogata; ruda, rjava; bilac, belo jagnje; pastriž je zadnja volna (po-striž-em). —

Simenjак je samac za pleme od vsake živine.

Posebne imena za plemenjenja se najdejo, na priliko: „breka (pasica) se šćeka“, (od tode šćene, mali pas — pès); „mačka se bucka“. Samac je on, samica ona pri vsaki živali. J. V.

Drobtinica iz Istre.

Pri nas otroci ognju sledečo pesmico pojejo:

„Gori, gori žiže! *)
mat ti kuha riže;
a otac gomolje **),
da ti bude bolje.

Na krėsni dan v jutru se pa gré gledat na višine, kako izhajoče solnce pleše — biti človeku srečnemu.

Slovanski popotnik.

* „Novice“ so v svojem 3. listu na str. 22 v dopisu zagrebškem povedale, da se bo 14. dec. t. l. praznoval stoletni smertni dan neumerlega Andr. Kačića Miošića, pisatelja občnoznanega „razgovora naroda slovinskoga“. Prejeli smo tudi mi iz Zadra sledeče povabilo, da bi ga razglasili Slovencom za udeleženje hvalevrednega početja. Tako-le se glasi: „Cieneć da se divna diela nemogu ljepše poštovati, neg' nasljeđujuć dielom njihov izgled, pozivljemo Vas da s' nami ujedno prinesete, što bi Kačićevu namieru toviše savršilo; to jest, da nam pošljete narodnih piesamah, koje se pievaju a tiskane nisu, i izpisanih zgodah gradovah, selah, obitelih, ljudih na maću i na peru glasovitih itd., koje nisu Kačiću došle do rukuh, ili su se izza njegove smerti zbile; jere smo ih naumili u knjigu tiskati njemu i narodu na čast.

Da se takovi Vienac narodnoga uzdarja obistini, i da se pravo narodni može zvati, potrudite se, častni domorodce, po znancih i prijateljnih popisati i pokupiti novac, što bi tko Kačićevoj uspomeni poklonio.

Osim pomenute knjige, namieramo dati na svietlo knjižicu, koja će uzderžati životopis O. Jandrije, piesmu na njegov stoljetni god i imena domorodacah, koji su novac podpisali.

Svi će ovu knjižicu primiti, koji i najmanji pienez prinesu. Oni paka, koji pismom, dielom il' blažijom rukom

*) Žiže, oganj; **) Gomolje, debeli nudeljni.